

Juraj Hatrík

Bermudský trojuholník
hudobnej pedagogiky
alebo

Kam sa v pedagogickom procese stráca hudba?

Bratislava 2018

Kristus:

„Varuj se tedy, abys příliš netrval na přáních, jež jsi pojal, se mnou se dřív neporadiv, aby tě snad potom nemrzelo, nebo se ti neprotivilo to, co se ti dříve líbilo a oč jako o cosi lepšího, jsi usiloval. Neboť ne každého sklonu k něčemu, který se zdá dobrý, sluší následovati, jako ani zase všemu, co budí nechut, se předem vyhýbati...

Bývá někdy užitečno krotiti také dobré snahy a touhy; abys nemírnou horlivostí neuběhl v rozržitosti mysli; abys nedával svou neukázněností jiným pohoršení; nebo také, když by ti jiní odpírali, aby ses hned nerozčiloval a neklesal...“

*Ctihodného Tomáše Kempenského Čtvero knih o následování Krista
kap. 11 / kniha III. – O vnitřním potěšení
(preložil Karel Vrátný)*

Publikácia vyšla s finančným príspevkom Hudobného fondu

© Juraj Hatrík 2018

Zostavenie a redakčné spracovanie: © Eva Čunderlíková

Sadzba textu, notosadzba, grafická úprava a obálka: Eva Čunderlíková

ISBN 978-80-88794-63-9

Editoriál

Kamkoľvek sa obrátíme, pri pátraní po živote a diele Juraja Hatríka sa vždy za jeho menom objavia ako nerozlučná dvojica slová **skladateľ a pedagóg**. V lepšom prípade aj ďalšie spresňujúce a rozširujúce informácie – hudobný analytik, mediátor, moderátor či animátor hudby, hudobný mysliteľ, literát, filozof či psychológ... Aktívne pôsobí v hudobnom živote na Slovensku už viac ako polstoročie – za ten čas ovplyvnil niekoľko generácií (nielen) hudobníkov svojou širokospektrálnou tvorbou, priamym pedagogickým pôsobením, ale i rôznymi aktivitami zacielenými na deti a mládež, učiteľov (súčasných i budúcich), hudobníkov (tiež súčasných i budúcich) či milovníkov hudby všetkých vekových kategórií. Málokto z mladšej či strednej generácie sa v detstve nestretol s jeho výchovnými koncertami (ktoré dlhé roky aj sám uvádzal na pódium), nepočul niektoré z jeho skladieb na koncerte základnej umeleckej školy; mnohí určite zaevidovali niektoré z jeho diel na verejných koncertoch a festivaloch doma i v zahraničí či v rozhlasovom alebo televíznom vysielaní...

V súčasnosti sa s osobnosťou Juraja Hatríka pri verejných príležitostiach stretávame už pomenej; o to intenzívnejšie sa venuje kompletizovaniu svojho teoretického diela, aby sa s jeho analýzami, názormi, projektami mohli oboznamovať aj ďalšie generácie. Postupne vychádzajú knižné publikácie: vo vydavateľstve H plus – popri celom rade notovín – boli dosiaľ vydané štyri knihy: **Hlas pamäti – portrét skladateľa Juraja Hatríka**, kniha rozhovorov a odborných a literárnych textov (zhovárala sa a zostavila Eva Čunderlíková, 2003), **Klíčenie semienok – tvorba Juraja Hatríka a jej pedagogické kontexty** (Eva Čunderlíková, 2013) a **Juraj Hatrík: Cesty za hudbou a k hudbe – štúdie, úvahy, analýzy** (2016), tiež **Juraj Hatrík: Draho kam hudby I. – texty k predmetu hudobná výchova s didaktikou (nielen) pre učiteľov hudobnej výchovy** (pôvodne Pedagogická fakulta UKF Nitra 1997, H plus 2008). Ďalšie podnetné publikácie sú tiež **Tatiana Pirníková: Sny – projekty – dozrievanie – rozpracovanie troch hudobno-dramatických projektov pre pedagogické využitie** (Súzvuk Prešov 2005) a **Eva Čunderlíková – Juraj Hatrík: Kapitoly z integratívnej umeleckej pedagogiky a didaktiky – učebný zdroj ku kontinuálnemu vzdelávaniu učiteľov** (Metodicko-pedagogické centrum Bratislava 2012).

Kniha **Bermudský trojuholník hudobnej pedagogiky** je zameraná na pedagogické pôsobenie Juraja Hatríka, ktoré odštartoval ako čerstvý absolvent štúdia na Hudobnej a tanečnej fakulte Vysokej školy múzických umení v Bratislave v roku 1962. Pedagogické práce a tvorbe pre deti a mládež sa venoval – s krátkym prerušením v prvej polovici 70. rokov 20. storočia – po celý život. Základné informácie o pedagogickom diele ako celku sú zachytené už v knihách **Hlas pamäti** (cesta k hudobnej pedagogike) a **Klíčenie semienok** (tvorba). Hatříkov prínos k smerovaniu a vývoju hudobnej pedagogiky na Slovensku a jeho vplyvu na učiteľov z praxe (semináre, odborné konferencie, koncepcné materiály) i budúcich učiteľov (počas pôsobenia na učiteľských fakultách i v rámci Doplňujúceho pedagogického štúdia na HTF VŠMU) však ešte nebol predstavený verejnosti ako celok.

Editoriál

Do knihy sme sústredili texty, z ktorých niektoré už boli publikované v odborných časopisoch či zborníkoch, väčšina z nich však verejne prístupná nebola – predovšetkým prednášky z pedagogiky, ako ju prednášal vysokoškolským študentom (1990 – 2014), ale i viaceré pedagogicky zamerané projekty; niektoré z nich realizované boli, iné ešte nie. Zaradili sme však i tie – nielen preto, že je v nich množstvo inšpiratívnych podnetov pre ďalšie generácie, ale ukazuje sa, že už prvé koncepty (napr. projekt vyučovania základov kompozície na LŠU z r. 1979 či texty (prednášky) k problematike motivácie postojov detí a mladých ľudí k hudbe, výchove ku kreatívnosti či pedagogickej interpretácii hudobného diela z osemdesiatych rokov 20. storočia) predznamenávajú koncepciu hudobnej pedagogiky, ktorú naplno rozvinul po návrate na HTF VŠMU v roku 1990.

Knihy je rozdelená do 6 ťažiskových kapitol. Prvé dve sú primárne teoretického charakteru, pričom vychádzajú z vysokoškolských prednášok a tvoria dva z vrcholov trojuholníka: učiteľ a žiak/dieťa. Tretím vrcholom je samotná hudba, o ktorú nám (predovšetkým) ide – a tá sa už dlhodobo v pedagogickom procese kamsi stráca...

U Juraja Hatríka hudba tvorila centrálné východisko prístupu k hudobnej pedagogike od samotného začiatku – popri zameraní na hudobnú teóriu a analýzu hudby počas ašpirantúry na HTF VŠMU a krátkom pedagogickom pôsobení na Konzervatóriu v Košiciach to bola hlavne skladateľská tvorba pre deti, cez ktorú sa usiloval priviesť detského interpreta k poznaniu a pochopeniu hudobného diela, obsahu, hudobnej štruktúry a jej zákonitostí, a to vyjadrovacími prostriedkami súčasníka. Preto sme zaradili ako tretiu kapitolu autorskú analýzu vlastných skladieb pre deti a mládež, napriek tomu, že približovanie hudby iným demonštroval spravidla na tvorbe iných skladateľov širokého spektra štýlov i žánrov (viac nájdeme v iných publikáciách a štúdiách). Vyznačuje cestu skladateľa, ktorý hľadal a postupne nachádzal formy a prostriedky, ktorými dokáže dieťa osloviť a priviesť ho na cestu poznania tajomstva zvaného hudba.

Čo je však ďalším nevyhnutným krokom hudobného pedagóga po uvedení si uvedených troch „vrcholov trojuholníka“? Hľadanie a nachádzanie takých metód pedagogickej práce, ktoré ich prepoja a dajú celému snaženiu zmysel. Východiskám, predznačujúcim formovanie osobitej integratívnej hudobnej pedagogiky, ako ju postupne rozvíjal, je preto venovaná štvrtá kapitola. Mohli by sme ju nazvať i štvrtým „vrcholom“ – nie je to však už plošný trojuholník, ale posúva nás do ďalšej dimenzie – do priestoru. Mohli by sme povedať, že spolu vytvárajú akúsi pyramídu, ktorej vnútro vyplňa nespočetné množstvo vzťahov a vzájomných interakcií. Vedci hovoria, že vo vnútri pyramídy možno zosilniť energiu, že púhy pobyt uprostred má na človeka liečivé účinky, že nabrúsi žiletku či čepeľ noža... Nesprávne metódy pedagogickej práce majú za následok, že hudba ako významový celok sa rozplynie v jednotlivostiach. Nie je to síce pôsobením magnetizmu alebo čohosi iného, čo likviduje lode a lietadlá medzi Bermudami, Floridou a Portorikom,

ale nevhodným stanovením cieľa a nesprávnymi metódami. Oстане len nespokojný učiteľ, znechutený žiak a hudby nikde... Preto ma metóda percepčnej analýzy, ako ju dlhé roky aplikuje Juraj Hatrík, vždy priťahovala; že ide za obsahom, za významami tvarov a výrazotvorných prostriedkov hudby. To som sa vždy snažila hľadať aj ja so svojimi žiakmi.

Dualizmus skladateľ – pedagóg sa u Juraja Hatríka prejavuje v konkrétnych tvorivých výstupoch – projektoch. Tie sme rozdelili do dvoch skupín:

- *projekty zamerané na dieťa (realizované i nerealizované) – 5. kapitola*
- *projekty zamerané na pomoc učiteľom – 6. kapitola*

Je to však len zlomok z veľkého množstva rozpracovaných projektov; scenáre výchovných koncertov pre školy (alebo lepšie hudobno-scénických výchovných projektov) či hudobných dielní pripravujeme na sprístupnenie v ďalších publikáciách i s notovým materiálom a budú vydávané postupne.

Eva Čunderlíková, Bratislava 26. novembra 2018

Obsah

011 Predhovor (1986)

I. Učiteľ

- 014 I.1 Osobné a profesijné predpoklady učiteľa hudby. Motívy a ciele jeho činnosti... (2012)
- 022 I.2 Prečo? Východiská, zdroje a zmysel pedagogického poslania (2009)
- 028 I.3 Status učiteľa, jeho rolové pole a vplyv interakcie medzi vedomím a nevedomím na jeho podobu (2009)
- 034 I.4 Tri úrovne ega podľa Erica Berneho (uplatnenie trojdomosti ľudskej psychiky v pedagogickom prenose) (2009)
- 040 I.5 Empatia – schopnosť vidieť očami druhého človeka, počuť jeho ušami a cítiť jeho srdcom... (2009)
- 046 I.6 Niekoľko poznámok ku knihe Davida Golemana Emoční inteligence (2009)
- 051 I.7 Ako a akým som sa stal hudobným pedagógom? – 1. časť (2018)
- 054 I.8 Alexander Moyzes – pedagóg (príspevok k rekonštrukcii) (2006)

II. Žiak /dieťa

- 059 II.1 Potrebujeme vôbec umenie? (1997)
- 061 II.2 Umelecká výchova ako mravne stimulujúca skúsenosť (1993)
- 065 II.3 Dieťa (subjekt) ako ťažisko a východisko pedagogického procesu. Ako pristupujeme k hudbe a k jej pedagogickej interpretácii? Kadiaľ a ako ku nej vedie me deti a mladých ľudí? (2012)
- 073 II.4 Anjel či morča? (2009)
- 078 II.5 Prameň z hlbín múdrosti (2009)
- 083 II.6 Hravo proti múru... (Hra a ontogenéza) (2009)

III. Hudba

- 089 III.1 Litánie okamihu (na dobrom začiatku záležití) (2005)
- 092 III.2 Ako som sa stal hudobným pedagógom – 2. časť (2018)
- 095 III.3 Tvorba pre deti – fikcia či skladateľská výzva? (2002)
- 101 III.4 Priestor medzi kompozíciou a hudobnou výchovou (1994/2002)
- 110 III.5 Ako je to teda so mnou? (2018)
- 114 III.6 Cesta za primeraným hudobným výrazom na príklade troch titulov inštruktívnej klavírnej hudby (2018)
- 123 III.7 Čo a ako ďalej? (2018)
- 144 III.8 Rozprávka, modlitba a tajomstvo (2005)
- 154 III.9 Algoritmizácia využitia štruktúrálnych a gestických prostriedkov v hudbe pre deti... (2008)
- 157 III.10 Nonetto di studi facili (2009)

IV. Metódy

- 161 IV.1 Okuliarnici a mydlové bublinky (1991)
- 165 IV.2 Komunikačné nástroje a metódy (2012)
- 167 IV.3 Návrat na HTF VŠMU v r. 1990 (2018)
- 172 IV.4 Pedagogická interpretácia hudobno-teoretických a analytických prvkov v HV na MŠ a ZŠ v závislosti na ontogenetických stupňoch vývoja dieťaťa (1986)
- 179 IV.5 Výchova ku kreatívnosti na pozadí problematiky HV na ZŠ (Nitra 1988)
- 191 IV.6 Motivácia postojov detí a mládeže k hudbe (1988)
- 198 IV.7 Didaktické aspekty integratívnych projektov v predmete hudobná dielňa (1994)
- 203 IV.8 Percepcia ako základ a východisko pre analýzu hudobného diela (1997)
- 212 IV.9 Krúženie okolo tajomstva (projekt Pedagogická Dvorana) (2007)
- 214 IV.10 Multikulturalita a hudobná výchova (2001)

V Projekty (zamerané na dieťa)

- 221 V.1 Výrazové prostriedky hudby (text ku gramoplatniam pre 6. ročník ZŠ) (1986)
- 243 V.2 Základy hudobnej kompozície (projekt štúdia na ĽŠU/ZUŠ) (1979)
- 249 V.3 Motivovanie a pestovanie detských predpokladov ku kreativite (1988)
- 255 V.4 Produkt hudobno-pedagogickej komunikácie ako zdroj a východisko autentického kompozičného procesu (1996)
- 265 V.5 Drahokam hudby (projekt) (1994)
- 280 V.6 S hudbou poza školu (seriál hudobno-výchovných rozprávkových príbehov) (1986/7)
- 289 V.7 Keď v nebi vyhrávajú (projekt knihy) (1997)
- 291 V.8 Dom zarastený brečtanom (projekt TV seriálu) (2012)

VI Konceptné materiály (zamerané na učiteľa)

- 297 VI.1 Slovo učiteľom (príspevok do bulletinu ZUŠ Hnúšťa) (2013)
- 298 VI.2 Ako ďalej? Z lektorského posudku na učebnice hudobnej výchovy pre 7. ročník ZŠ (1989)
- 299 VI.3 Prehlásenie členov expertskej komisie estetickej výchovy (1990)
- 302 VI.4 Učebné osnovy HV – primárny stupeň (1995)
- 312 VI.5 Výchova umením – učebné osnovy (2008)
- 338 VI.6 K problematike vysokoškolského vzdelávania učiteľov hudby (úvodník do Spravodaja AUHS (2004)

340 **Na záver**

346 Menný register citovaných osobností

351 Bibliografia